

ความรุนแรงจากการเลือกตั้งและการตรวจสอบการเลือกตั้ง

ความรุนแรงจากการเลือกตั้งและการตรวจสอบการเลือกตั้งเป็นปัญหาสำคัญของการเลือกตั้งทุกระดับ ซึ่งทุกภาคส่วนอันได้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน และประชาชนทั่วไปจะต้องร่วมกันป้องกัน และแก้ไข เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

ความรุนแรงจากการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าไปสู่อำนาจทางการเมืองอย่างมีความชอบธรรม จึงทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีการแข่งขันกันสูงเพื่อให้ได้รับชัยชนะ

การเลือกตั้งในแต่ละครั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สนับสนุนผู้สมัคร ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนในชุมชนท้องถิ่น ต่างมีการแข่งขันกันและแบ่งกันเป็นฝักเป็นฝ่าย หลายครั้งขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน บางพื้นที่ถึงขั้นทำร้ายร่างกาย ถึงขั้นฆ่าฟันกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ไม่อยากให้เกิดขึ้นในชุมชนใด ๆ ในประเทศไทย เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดมีการแพ้มีการชนะการเลือกตั้ง ฝ่ายแพ้ก็ไม่ควรต้องรู้สึกเสียหน้า เพราะการแข่งขันทุกครั้งก็มีแพ้มีชนะ ฝ่ายแพ้ก็ไม่ต้องเสียใจโอกาสหน้าก็ยังมีส่วนสถาบันพัฒนาการเลือกตั้งนานาชาติ (IDIA) มีความเห็นว่าในกระบวนการเลือกตั้งทุก ๆ ขั้นตอนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงได้ทั้งสิ้น เนื่องจากผลของการเลือกตั้งอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของชุมชนท้องถิ่น หรือของประเทศชาติ หรือทำให้การจัดการผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่แข่งขันกันทางการเมือง เปลี่ยนแปลงไป¹

ความรุนแรงจากการเลือกตั้งเกิดจากการกระทำของนักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎกติกาที่กำหนดไว้ และมีการกระทำความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง และกฎหมายเลือกตั้ง เพื่อก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของฝ่ายตรงข้าม โดยประสงค์ให้ผลการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้

ความรุนแรงจากการเลือกตั้งมีหลายรูปแบบในหลายช่วงเวลา แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. ก่อนวันเลือกตั้ง ความรุนแรงในช่วงก่อนวันเลือกตั้งมีหลายรูปแบบ ทั้งอาศัยกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือนักการเมืองท้องถิ่น กลั่นแกล้ง ใส่ร้าย ผู้สมัครออกเอกสารโจมตีผู้สมัครฝ่ายตรงข้าม รวมถึงการข่มขู่หรือมีการฆ่าผู้สมัคร หัวคะแนน หรือผู้สนับสนุนฝ่ายตรงข้าม โดยเฉพาะในการเลือกตั้งท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการใช้กำลังเข้าขัดขวางการทำงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เช่น ยกขบวนประชาชนผู้สนับสนุนไปชุมนุมที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งในบางจังหวัด

2. ในวันเลือกตั้ง ความรุนแรงในวันเลือกตั้งจะใช้รูปแบบของการจ้างนักเลงหัวไม้ หรือผู้มีอิทธิพลไปข่มขู่ หรือสกัดขัดขวางไม่ให้ผู้สนับสนุนฝ่ายตรงข้ามออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเปลี่ยนใจหรือตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงให้กับพรรคพวกตนเอง นอกจากนี้ยังมีการใช้กำลังข่มขู่เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง และมีกลุ่มผู้สนับสนุนผู้สมัครบางรายระดมประชาชนมาขัดขวางการนับคะแนนในหลายเขตเลือกตั้ง เพราะเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ทุจริต ในการนับคะแนน จนเกิดการปะทะกับกลุ่มผู้สนับสนุนแต่ละฝ่าย

¹ ดร.สุทธิพล ทวีชัยการ, กระบวนการเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ : 10 ปี กกต. ก้าวต่อไปเพื่อประชาธิปไตยที่ยั่งยืน)

3. หลังวันเลือกตั้ง ความรุนแรงในช่วงหลังวันเลือกตั้งจะเริ่มปรากฏเมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ฝ่ายที่แพ้คะแนนจะใช้ความรุนแรงในรูปแบบของการเดินขบวนประท้วง ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ผลการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลง หรือทำให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะ หรือเรียกร้องให้มีการจัดการเลือกตั้งใหม่ นอกจากนี้ยังมีกรณีการจ้วงจวนให้สังหารผู้สมัครที่ได้รับการประกาศให้เป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง หรือสังหารหัวหน้าคะแนนที่รับเงินจากผู้สมัครไปแจกจ่ายประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แต่แจกจ่ายไม่ครบมีการเบียดบังเข้ากระเป๋าตัวเอง จนทำให้ผู้สมัครพ่ายแพ้การเลือกตั้ง ก็จะมีการคิดบัญชีโดยการส่งคนไปฆ่าหัวหน้าคะแนนที่ทรยศหักหลังดังกล่าว

นอกจากนี้ ความรุนแรงเมื่อคดีเลือกตั้งเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 239 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาหรือศาลอุทธรณ์ กรณีมีความเห็นสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ หลังประกาศผลการเลือกตั้ง โดยถ้าเป็นการเลือกตั้งระดับชาติ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาต้องยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา ถ้าเป็นการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ต้องยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ เนื่องจากการพิจารณาคดีเลือกตั้งในศาลดังกล่าวเป็นการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่ามีใครบ้างที่จะเป็นพยาน จึงทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้พยานไม่มาเบิกความหรือมากลับคำให้การในศาล หรือข่มขู่พยานด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้พยานกลัวไม่กล้ามาเบิกความในศาล จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งที่พยานต้องได้รับการดูแลความปลอดภัยในเรื่องการข่มขู่ คุกคาม

สรุปสถิติข้อมูลความรุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ปี พ.ศ. 2548 – 2550 (ช่วงระหว่างเดือน ตุลาคม 2547 ถึง เดือน มกราคม 2551)

รูปแบบของความรุนแรง	จำนวน (ราย)
1. ผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกลอบทำร้าย	1
2. ผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกลอบทำร้ายจนเสียชีวิต	29
3. ผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกลอบทำร้ายได้รับบาดเจ็บ	15
4. ผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกข่มขู่	26
5. ป้ายหาเสียงผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกทำลาย	9
รวม	80

ที่มา : www.matichonelibrary.com

สรุปสถิติข้อมูลความรุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2547 – 2551 (ช่วงระหว่างเดือน มกราคม 2547 ถึง เดือน สิงหาคม 2551)

รูปแบบของความรุนแรง	จำนวน (ราย)
1. ผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกลอบทำร้ายจนเสียชีวิต	2
2. ผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกลอบทำร้ายจนเสียชีวิต	12
3. ผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกลอบทำร้ายได้รับบาดเจ็บ	2
4. ผู้สนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกข่มขู่	9
5. ป้ายหาเสียงผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกทำลาย	6
รวม	31

ที่มา : www.matichonelibrary.com

สาเหตุของปัญหาที่นำไปสู่ความรุนแรงการเลือกตั้ง

1. ความคิดเห็นไม่ตรงกันและการขัดแย้งกันย่อมเกิดขึ้นได้ทุกชุมชน แต่ถ้าปล่อยให้ความขัดแย้งมีมากขึ้นโดยไม่ได้รับการแก้ไขจะก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงส่งผลเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน รวมทั้งสร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารประเทศชาติ

2. ความไม่พอใจของกลุ่มต่างๆที่มีความรู้ดีกว่ากระบวนการเลือกตั้งไม่บริสุทธิ์ ยุติธรรม

3. ขาดการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงในการเลือกตั้ง

4. ขาดการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นกลางให้เกิดขึ้นในข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

จะเห็นได้ว่าข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่ขาดความเป็นกลาง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด ดังเห็นได้จากข้าราชการจะไปประจบสอพลอนักการเมือง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ขณะนี้ข้าราชการส่วนภูมิภาคต้องไปเคารพบน้อมนักรเมืองท้องถิ่นที่เป็นผู้ใกล้ชิดของนักการเมืองระดับชาติที่เป็นฝ่ายรัฐบาล

5. ขาดการควบคุม การแพร่ระบาดของอาวุธปืนและอาวุธสงคราม เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในการเลือกตั้ง

การแพร่ระบาดของอาวุธปืน อาวุธสงคราม ธุรกิจมือปืนรับจ้าง กลุ่มมือปืนของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น รัฐไม่สามารถควบคุมได้

6. ขาดการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่ใช้ความรุนแรงในการเลือกตั้ง หรือมีการละเมิดกฎหมาย

7. ขาดการพัฒนาประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

แนวทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงจากการเลือกตั้ง

1. คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้จัดทำโครงการเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ ในการขจัดความขัดแย้งเพื่อป้องกันความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในการเลือกตั้ง โดยการให้ความรู้ความเข้าใจระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สนับสนุน ตลอดจนประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ตระหนักถึงหลักการแข่งขันในระบบประชาธิปไตย โดยรู้แพ้รู้ชนะ ตระหนักถึงผลเสีย

ของการซื้อสิทธิขายเสียง ลดความแตกแยกอันเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ลดการร้องเรียนและลดการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ พ.ศ. 2550

2. สร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายในสังคม ว่ากระบวนการเลือกตั้งที่จัดโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ มีความสุจริตและเที่ยงธรรม

3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้น

4. สร้างจิตสำนึกให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความเป็นกลางอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกรรมการการเลือกตั้ง กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และพนักงานต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง สุจริตและเที่ยงธรรมตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยประมวลจริยธรรมของกรรมการการเลือกตั้ง กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และพนักงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2551

5. ควบคุมอาวุธปืน และอาวุธสงครามอย่างเคร่งครัด ถ้าผู้ใดมีไว้ครอบครองโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จะต้องมิบหลงโทษให้หนัก ไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างกับผู้อื่น

6. รัฐต้องมีมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดทุกราย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

7. ต้องพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา โดยการจัดให้มีการเรียนการสอนในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ

การตรวจสอบการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการอันสำคัญในการที่จะได้มาซึ่งผู้แทนของประชาชนที่เข้ามาใช้อำนาจในการปกครองประเทศ ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย คือ การได้ผู้แทนจากการเลือกตั้งที่ไม่สุจริตและเที่ยงธรรม ผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งจากการเลือกตั้งที่ไม่สุจริตและเที่ยงธรรมจะไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน เนื่องจากได้มาซึ่งอำนาจของปวงชนจากกระบวนการที่ไม่ชอบธรรมและไม่ชอบด้วยกฎหมาย สิ่งสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยคือการมีกระบวนการและวิธีการที่ทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม จึงจำเป็นที่จะต้องมืองค์กรที่ทำหน้าที่จัดการเลือกตั้งและองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง มีการถ่วงดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักการของนิติรัฐ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มืองค์กรที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม รวม 3 องค์กร ได้แก่

1. องค์กรเอกชนตรวจสอบการเลือกตั้ง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 236 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย กกต. พ.ศ. 2550 มาตรา 25 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์กรเอกชน ช่วยเหลือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของบุคคล คณะบุคคล องค์กรเอกชน และประชาคมจังหวัดนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจรับรององค์กรเอกชน กลุ่มบุคคลทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคลให้เข้ามาช่วยเหลือคณะกรรมการการเลือกตั้งในการตรวจสอบการเลือกตั้ง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยง

องค์การเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้งทุกระดับ โดยในปี พ.ศ. 2551 มีจำนวน 72 องค์การ ปี พ.ศ. 2552 มีจำนวน 83 องค์การ และในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวน 44 องค์การ

ภารกิจขององค์การเอกชนในการตรวจสอบการเลือกตั้ง เพื่อป้องกันการทุจริต ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ดังนี้

(1) การรับแจ้งเหตุ เป็นการรับแจ้งเหตุการณ์จากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้สมัคร พรรคการเมือง อาสาสมัคร หรือบุคคลใด ในเรื่องเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้สมัคร พรรคการเมือง อาสาสมัคร หรือบุคคลใด กระทำการอันอาจเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2545 หรือกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) การสำรวจค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของผู้สมัครแต่ละคนที่ใช้จ่ายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี และค่าใช้จ่ายของพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครแต่ละพรรคที่ใช้จ่ายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นแล้วแต่กรณี

(3) การสอดส่องและสังเกตการณ์เพื่อป้องกันการทุจริต เป็นการสอดส่องเพื่อป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้ง การสังเกตการณ์การหาเสียงของผู้สมัครพรรคการเมือง หรือบุคคลใด ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี การสอดส่องเพื่อป้องกันการทุจริตการลงคะแนน การนับคะแนน และการประกาศผลการนับคะแนน ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี

2. การตรวจสอบการเลือกตั้งโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดการเลือกตั้งหรือการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี รวมทั้งการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่ง ส.ว. พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้ดังนี้

2.1 กรณีก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง

(1) ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งวินิจฉัยให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งก่อนการประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นที่สุด (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 239)

(2) กรณีก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งสืบสวนสอบสวนแล้ว เห็นว่ามีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้สมัครผู้ใดกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ หรือระเบียบหรือประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือมีพฤติการณ์ที่เชื่อว่าผู้สมัครผู้ใดก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำ สันับสนุน หรือรู้เห็นเป็นใจให้บุคคลอื่นกระทำการดังกล่าวหรือรู้ว่ามี

กระทำแล้วไม่ดำเนินการระงับการกระทำนั้น ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าการกระทำนั้นน่าจะมีผลให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครที่กระทำการเช่นนั้นทุกรายเป็นเวลาหนึ่งปี โดยให้มีผลนับแต่วันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่ง และถ้าการกระทำดังกล่าวปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองผู้ใดมีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลยหรือทราบถึงการกระทำนั้นแล้ว มิได้ยับยั้งหรือแก้ไขเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง เพื่อเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นมีกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่มิคำสั่งยุบพรรคการเมือง

ในกรณีที่ปรากฏต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งว่ามีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายตามข้างต้นไม่ว่าเป็นการกระทำของผู้ใด ถ้าเห็นว่าผู้สมัครผู้ใดหรือพรรคการเมืองใดจะได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจสั่งให้ผู้สมัครผู้นั้นหรือพรรคการเมืองนั้นระงับหรือดำเนินการใด เพื่อแก้ไขความไม่สุจริตและเที่ยงธรรมนั้นภายในเวลาที่กำหนด ในกรณีผู้นั้นหรือพรรคการเมืองนั้นไม่ดำเนินการตามคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรให้สันนิษฐานว่าผู้สมัครผู้นั้นเป็นผู้สนับสนุนการกระทำนั้นพรรคการเมืองนั้นมีส่วนรู้เห็นในการกระทำนั้น เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งมี คำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครผู้ใดหรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองผู้ใดแล้วให้พิจารณาดำเนินการให้มีการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้สมัคร หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองผู้นั้นด้วย (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 103)

(3) ในการดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่ามีกรณีอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งนั้นมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ประกาศผลการเลือกตั้งว่าผู้ใดได้รับเลือกตั้งภายในเจ็ดวันทำการนับแต่วันเลือกตั้ง แต่ถ้าเห็นว่าเป็นกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีกรณีไม่สุจริตและเที่ยงธรรมในเขตเลือกตั้งใด จะยังไม่ประกาศผลสำหรับเขตเลือกตั้งนั้นก็ได้ แต่ต้องสอบสวนและวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้ง (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 8)

(4) ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจออกประกาศให้ย่นหรือขยายระยะเวลาหรืองดเว้นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้เฉพาะการเลือกตั้งนั้น เพื่อให้เหมาะสมและจำเป็นแก่การดำเนินการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยรวดเร็ว สุจริตและเที่ยงธรรมได้ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 9)

(5) ก่อนคณะกรรมการการเลือกตั้งจะวินิจฉัยเพื่อมีมติให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครผู้ใด ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งความเห็นพร้อมด้วยสำนวนการสืบสวนสอบสวนไปยังคณะกรรมการตรวจสอบ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นเห็นว่าความเห็นดังกล่าวเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งกระทำการโดยเที่ยงธรรมหรือไม่ หากคณะกรรมการตรวจสอบมีความเห็นต่างไปจากความเห็นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งจะ

มีคำวินิจฉัยตามความเห็นเดิมก็ได้แต่ต้องแสดงเหตุผลและให้ประกาศคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผลและความเห็นของคณะกรรมการตรวจสอบในราชกิจจานุเบกษา (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 105)

2.2 กรณีที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว

(1) ในกรณีที่ประกาศผลเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าควรให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา และให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งนี้ วิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีให้เป็นไปตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด โดยต้องใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสาม)

(2) เมื่อประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดหรือผู้สมัครใด กระทำการใดๆ โดยไม่สุจริตเพื่อที่จะให้ตนเองได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับเลือกตั้งมาโดยไม่สุจริตโดยผลของการที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้กระทำ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณา ในกรณีที่ปรากฏจากการไต่สวนของศาลฎีกาว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ากรณีเป็นไปตามคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้ศาลฎีกาสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้สมัครนั้นที่กำหนดเวลาห้าปีแล้วแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและนายกรัฐมนตรีทราบ และในกรณีที่ศาลฎีกาได้รับคำร้องตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นหยุดการปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งยกคำร้อง และถ้าศาลฎีกามีคำสั่งให้เลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสิ้นสุดลง (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 111)

3. การตรวจสอบการเลือกตั้งโดยศาลยุติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 218 บัญญัติว่า ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น

3.1 ให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา และให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งนี้ วิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีให้เป็นไปตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด โดยต้องใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 219 วรรคสาม)

3.2 ในกรณีที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าควรให้มีการเลือกตั้งใหม่ หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย เมื่อศาลฎีกาได้รับคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้จนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งยกคำร้อง ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ในเขตเลือกตั้งใด หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในเขตเลือกตั้งนั้นสิ้นสุดลง

ให้นำความในวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นด้วยโดยอนุโลม โดยยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์และให้คำสั่งศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 239 วรรคสอง และวรรคสี่)

สาเหตุของปัญหาของการตรวจสอบการเลือกตั้ง

1. องค์กรเอกชนตรวจสอบการเลือกตั้งมีจำนวนมากและมาจากหลากหลายอาชีพ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันบางองค์กรมีปัญหาความไม่พร้อมในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องบทบาท อำนาจหน้าที่ และไม่ได้รับการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติหน้าที่ การปฏิบัติงานขาดความต่อเนื่อง

2. การดำเนินคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา มีผลกระทบต่อพยานและการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พยานที่เป็นประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการเห็นการเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ได้ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแจ้งเบาะแสและให้ข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยขอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งปกปิดชื่อและนามสกุลและรายละเอียดอื่นเกี่ยวกับตัวพยาน แต่เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งศาลได้ใช้วิธีไต่สวนพยานโดยเปิดเผยในศาล พยานจำต้องไปเบิกความต่อศาล และต้องพบและเผชิญหน้ากับผู้สมัครรับเลือกตั้งในศาล ทำให้พยานที่ให้การตามความเป็นจริง และเป็นผลร้ายต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องถูกข่มขู่คุกคามและไม่ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้งอีกต่อไป

3. ความปลอดภัยของพยาน นับแต่คณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามมาตรา 239 คณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับการแจ้งจากพยานมาโดยตลอดว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือตัวแทนของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นคู่ความได้ข่มขู่พยาน ทำให้พยานรู้สึกเกรงกลัวและไม่ปลอดภัย และไม่ประสงค์จะให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้งอีกต่อไป ซึ่งจะเป็นผลเสียแต่การบังคับใช้กฎหมาย เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตการเลือกตั้งในระยะยาวที่คณะกรรมการการเลือกตั้งจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการที่จะช่วยทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

สำหรับในประเด็นความปลอดภัยของพยานนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งของประเทศไทยได้มีแนวคิดที่จะจัดให้มีมาตรการในการคุ้มครองพยาน (Witness Protection Program) โดยมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประสานกับสำนักงานคุ้มครองพยาน (Witness Protection Office) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นการเบื้องต้นแล้ว รวมทั้งยังได้มอบหมายให้มีการพิจารณาศึกษาเพื่อแก้ไขปรับปรุงกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (Organic Act on the Election Commission) ให้มีบทบัญญัติในเรื่องมาตรการในการคุ้มครองพยาน

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการตรวจสอบการเลือกตั้ง

1. ในส่วนขององค์กรเอกชน

1.1 จัดประชุมชี้แจงให้ผู้บริหาร กรรมการ ผู้มีอำนาจทำการแทน องค์กรเอกชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรเอกชน

1.2 จัดทำคู่มือ แนวทางปฏิบัติสำหรับองค์กรเอกชนในการตรวจสอบการเลือกตั้ง และจัดอบรมการเป็นวิทยากรต้นแบบ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กร

เอกชนสามารถไปถ่ายทอดให้ อสส. อสจ. และ ปอจ. ได้อย่างถูกต้อง เป็นไปตามความมุ่งหมายของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

1.3 กำชับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดให้พนักงานการเลือกตั้งออกตรวจติดตาม สังเกตการณ์ การดำเนินโครงการขององค์การเอกชน และรายงานให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทราบ

2. ในส่วนของคณะกรรมการการเลือกตั้งและศาลยุติธรรม

2.1 ควรแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 หรือ 239 ให้ศาลยึดสำนวนของคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นหลักในการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

2.2 ควรเสนอปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา 2546 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 ให้มีบทบัญญัติคุ้มครองผู้ยื่นคำร้องคัดค้านการเลือกตั้ง พยาน และผู้เกี่ยวข้องที่ให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง และที่มาเบิกความต่อศาล เพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยให้แก่พยาน และทำให้พยานมีความมั่นใจในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตการเลือกตั้งต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือศาลมากยิ่งขึ้น²

2.3 ควรเสนอแนวทางการนำเสนอสภาพปัญหาไปสู่การแก้ไขร่วมระหว่างผู้แทนศาลฎีกา ผู้แทนศาลอุทธรณ์ และผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้ผลออกมาอย่างเป็นรูปธรรม

ปัญหาและอุปสรรคในภาพรวม

ปัญหาการทุจริตในการเลือกตั้งของประเทศไทยเป็นปัญหาที่สำคัญ และสะสมมาเป็นเวลานาน และปัญหาอีกประการหนึ่งของการตรวจสอบการเลือกตั้งโดยศาลยุติธรรม คือการไม่มีการกำหนดเวลาในการพิจารณาคดีกฎหมายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งไว้ และกระบวนการพิจารณาคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งไม่มีกำหนดเวลาที่ชัดเจนว่าจะต้องกระทำเสร็จภายในระยะเวลาเท่าใด เพียงแต่กำหนดว่าให้ดำเนินการโดยเร็วหรือโดยไม่ชักช้า ในทางปฏิบัติศาลยุติธรรมจะต้องใช้เวลาในการดำเนินการนานพอสมควร และกว่าศาลจะชี้ขาดได้ก็ครบวาระ ไม่ทันที่จะเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง จึงไม่มีผลที่เป็นการลงโทษผู้ที่ทุจริตเลือกตั้งได้ การตรวจสอบการคัดค้านการเลือกตั้งก็ไม่เป็นผลในการขจัดปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง หรือความรุนแรงในการเลือกตั้งได้

ความพยายามในการแก้ไขปัญหาการทุจริตการเลือกตั้ง หรือการลดความรุนแรงในการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม วิธีการแก้ไขปัญหาการทุจริตต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การทุจริตการเลือกตั้งเหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สิ่งสำคัญคือ ต้องมีมาตรการในการลงโทษผู้กระทำผิด และกระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้งต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย และหลักนิติรัฐ

² (สมพล พงษ์พิพัฒน์, กระบวนการยุติธรรมในคดีเลือกตั้ง : 12 ปี กกด. ข้ามพ้นวิกฤติ เพื่อการเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม)

